

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СИСТЕМІ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ: ПОТЕНЦІАЛ І ВИКЛИКИ

Штучний інтелект (далі – ШІ) став ключовою технологією XXI століття, використання якого у освітньому процесі значно розширює потенціал для викладачів, студентів і науковців, спонукаючи до переосмислення уявлень про знання й навчання, і має фокусуватися на людиноорієнтованому підході, що базується на етичності, безпечності, справедливості й значущості [4].

Студенти-лінгвісти є одними з найбільших бенефіціарів технологій ШІ. Особливої уваги потребує опанування сучасних методів аналізу дискурсу з інтерактивним використанням цифрових інструментів; уміння застосовувати алгоритми та платформи для досліджень у цифровому середовищі; розвиток компетенцій роботи зі ШІ як інструмента лінгвістичної експертизи; формування навичок критичного мислення під час роботи з великими обсягами інформації. Поява додатку ChatGPT зумовила зміну підходів до навчання та формування професійних компетентностей, удосконалення у здобувачів вищої освіти знань, умінь і навичок застосовувати сучасні методи аналізу дискурсу, що базуються на лінгвістичних методиках й сучасних підходах із урахуванням основних аспектів сучасних інформаційних технологій.

ШІ значно розширив можливості сучасних лінгвістичних досліджень, дозволяючи проводити аналіз дискурсу, створювати моделі мовлення та вивчати мовні процеси на новому рівні, він також допомагає дослідникам вирішувати складні завдання, які були недоступними за традиційного підходу. Інноваційним напрямом використання ШІ у системі лінгвістичних знань є **технологія Великі дані (Big Data)**: обробка даних великих обсягів і значного розмаїття із застосуванням спеціального програмного забезпечення інформаційно-аналітичних сервісів за використання елементів ШІ – стеку (сукупності) технологій, що включають машинне навчання, нейронні мережі, розпізнавання образів:

– **машинне навчання** – тональність повідомлень, рейтингування джерел, прогнозування розвитку інформаційних динамік;

- *кластерний аналіз* – автоматизоване групування текстових повідомлень, виявлення сюжетів, формування сюжетних ланцюжків;
- *комп'ютерну лінгвістику* – виявлення сталих словосполучень та наративів;
- *формування, кластеризацію та візуалізацію семантичних мереж* – визначення зв'язків і вузлів, розбудова когнітивних мап;
- *кореляційний і вейвлет аналіз* – виявлення інформаційних операцій [3].

Так, методологія досліджень із використанням технології «Великих даних» знаходить свою реалізацію у працях вітчизняних науковців. Наприклад, дискурс- і контент-аналізи, проведені за допомогою таких інструментів, як «Attack Index», «Google Trends», «Advego» дозволили визначити опозиційні наративи та тематичні групи лінгвістичних маркерів, що представляють офіційну позицію та позицію громадянського суспільства (у дискурсах соціальних мереж) щодо концепту *БІЖЕНЕЦЬ* та прослідкувати реалізацію державних комунікативних стратегій у питанні біженців, зокрема у дискурсах офіційних нових медіа, що транслують урядову позицію [2].

Використання технології «Великих даних» продемонстровано й у науковій праці Л. Компанцевої та К. Левченко [1], що полягає у дослідженні наративів і меседжів антигендерних рухів, з'ясуванні питання щодо їхньої системності та можливого впливу на національну безпеку України. Науковиці доводять, що діяльність антигендерних рухів у період 2013–2020 рр. можна вважати стратегічною інформаційною операцією, що має на меті радикалізацію суспільства за концептом *СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ* та просування проросійської ідеології за аналогією «скрепів» [1, с. 224].

Використання ІІІ у лінгвістичних дослідженнях сприяє якісному аналізу задля отримання більш ймовірних результатів, спрощує пошук матеріалу, є потужним і незамінним допоміжним інструментом, однак попри досягнення, фіналізація – прийняття рішення, а саме, інтерпретація результатів дослідження потребує критичної оцінки, експертного підходу й специфічних фахових знань.

ІІІ, включаючи ChatGPT та інші інструменти (напр., Personal Tutor, Socratic Opponent, Co-Designer, Question Explorer Chatbot) має суттєвий потенціал для підвищення ефективності освітнього процесу, персоналізації навчання й організації самостійної роботи студентів-лінгвістів, забезпечуючи швидкий доступ до інформації, автоматизацію рутинних завдань і підвищуючи якість навчальних матеріалів.

ChatGPT є корисним помічником для підготовки аналітичних досліджень та виконання командних проєктів, а саме для: (1) генерації ідей, визначення ключових аспектів дослідження, формулювання теми або уточнення термінології; (2) збору матеріалу та джерел; (3) лінгвістичного аналізу текстів, наприклад, для контент- і дискурс-аналізів (визначення ключових слів, тональності, прихованих наративів тощо); (4) узагальнення великих обсягів інформації; (5) мозкового штурму у процесі роботи команди; (6) генерації ідеї створення структури проєкту або його етапів; (7) написання чернеток текстів, презентацій або аналітичних досліджень, які команда потім редагує.

Personal tutor (*Персональний репетитор*) забезпечує індивідуальну підтримку студентів у процесі навчання, допомагає зрозуміти складний матеріал, виконувати завдання та покращувати академічні результати.

Socratic opponent (*Сократичний опонент*) як метод критичного мислення та навчання, заснований на сократичному діалозі. Сутність його полягає у формулюванні запитань, які змушують людину глибше аналізувати свої переконання, аргументи або висновки. Основна ідея полягає в тому, щоб поставити під сумнів початкові твердження та стимулювати пошук істини через діалог.

Co-Designer («співдизайнер») – підхід, що інтегрує процес спільного створення та розробки, в якому члени команди виступають рівноправними учасниками у створенні продукту, проєкту чи рішення і орієнтований на потреби кінцевого користувача.

Question explorer Chatbot – спеціалізований чат-бот, призначений для дослідження та генерації запитань, спрямованих на глибше розуміння певної теми, концепту або завдання.

Водночас, попри динамічні спроможності ІШ перед освітянською спільнотою постають виклики, які необхідно враховувати:

1) ІШ не повинен замінювати викладача, а має бути лише інструментом підтримки навчання, оскільки присутність людини як менторського авторитета є етичним принципом освіти;

2) роз'яснювати студентам дотримуватись принципів академічної доброчесності та використовувати інструменти ІШ як допоміжний засіб, що доповнює, а не замінює творчість і критичне мислення;

3) студенти повинні надавати зворотний зв'язок щодо використання ІШ: у ході усної відповіді чи у письмовій роботі обов'язковим повинно бути повідомлення про використання штучного інтелекту із зазначенням конкретної частини чи фрагменту завдання/цитування;

4) навчати студентів критично використовувати ІІІ, розуміти його межі та можливості, щоб зробити їх компетентними у використанні технологій.

Використання ІІІ в освіті дозволяє значно удосконалити навчальний процес, однак потребує відповідального впровадження з урахуванням як переваг, так і викликів. Баланс між використанням ІІІ та традиційними методами навчання, в тому числі й педагогічна майстерність викладача є ключовими у формуванні у здобувачів вищої освіти фахових компетентностей та підвищенні якості їхньої освіти.

Література:

1. Компанцева Л., Левченко К. Російська агресія крізь призму антигендерних груп. *Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни : погляд від волонтера до науковця : монографія* / [В. Азарова та ін.; за заг. ред. Л. Компанцевої]. Київ : НА СБУ, 2021. С. 224–271. URL: https://nasbu.edu.ua/uploads/p_157_93159068.pdf
2. Мільо А. Концепт *БІЖЕНЕЦЬ* : лінгвокультурний вимір (2014–2021 pp.) : монографія. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2024. 416 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jsui/handle/lib/67921>
3. Шнурко-Табакова Е. Сервіс моніторингу та автоматизованого визначення інформаційних загроз «Атак. Індекс» : фіксація, відстеження, аналіз, прогноз. *Рекомендації та кращі кейси реалізації стратегічних комунікацій в умовах війни : практичний довідник* / [В. Азарова та ін.; за заг. ред. Л. Компанцевої]. Київ : 7БЦ, 2023. С. 93–101. URL: https://nasbu.edu.ua/uploads/p157225375_12.pdf
4. Guidance for generative AI in education and research. UNESCO, 2023. 44 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693>